

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ПЕДАГОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ У ДІАЛОГІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ СИТУАЦІЯХ НА ЗАНЯТТЯХ ВИЩОЇ ШКОЛИ

У статті автор наголошує на необхідності використання педагогічних технологій як ефективного засобу формування культури педагогічного спілкування майбутніх вчителів.

Ключові слова: педагогічні технології, педагогічне спілкування.

В статті автор наголошує на необхідності використання педагогічних технологій як ефективного способу формування культури педагогічного спілкування майбутніх учителів.

Ключевые слова: педагогические технологии, педагогическое общение.

The author emphasizes the necessity of using the pedagogical technology as an effective means of formation of the culture of pedagogical communication of future teachers.

Key words: pedagogical technologies, pedagogical dialogue.

Постановка проблеми. Аналіз наукової літератури дозволяє стверджувати, що існує безліч підходів щодо розуміння поняття “культура” педагогічного спілкування та шляхів її формування. Проаналізувавши певну кількість поглядів з досліджуваної проблеми, ми дійшли висновку, що специфікою даної теми є її універсальна актуальність відносно часу.

Як свідчать зібрані факти, сьогодення вимагає від майбутніх вчителів більш високої конкурентноспроможності та, відповідно, більш професійної культури спілкування та гнучкої поведінки. Практично ВНЗ ще керуються існуючими стереотипами, які орієнтують зміст професійної освіти на спеціальні дисципліни. Водночас спостерігається недооцінка комунікативних умінь майбутніх вчителів як обов'язкової складової професіоналізму сучасного фахівця. Розв'язання цієї проблеми обумовлює пошук нових шляхів формування культури педагогічного спілкування майбутніх вчителів.

В умовах змін, що відбуваються в системі вищої освіти, зумовлених поступом України в Європейське співтовариство, виникає необхідність удосконалення професійної підготовки майбутніх спеціалістів. На нашу думку, використання науково обґрунтованих педагогічних технологій сприятиме вдосконаленню навчального процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Необхідність дослідження педагогічних технологій, виявлення їх ефективності, зумовлене вимогами Державної національної програми „Освіта” („Україна ХХІ століття”), Національної доктрини розвитку освіти України у ХХІ столітті, модернізацією системи освіти України відповідно до європейських стандартів [1; 2].

Поняття “педагогічна технологія” досить широко використовується та має неоднозначне тлумачення у науковій літературі [3; 4; 5].

У вищій професійній школі технологія навчання визначається як комплекс психолого педагогічних дій, що включають спеціальний підбір

та поєднання дидактичних форм, методів, способів, прийомів та умов, необхідних для процесу навчання. Вона покликана виконати необхідні зміни форм поведінки та діяльності студентів і зробити діяльність викладача процесом з передбачуванним позитивним результатом [8, С.4-5].

Вищезгадані визначення уточнювалися в залежності від кута зору дослідників. Так, провідний дидакт початкової школи О.Я. Савченко, педагогічну технологію розуміє як побудову навчального процесу за визначеною схемою, як засіб керування розв'язанням дидактичних проблем, що передбачає чітке формулювання викладачем навчальної мети з орієнтацією на очікувані результати; спеціальну організацію навчального процесу (добір форм, методів, прийомів, оцінка результатів, корекція) [7].

Різні аспекти теорії і практики педагогічних технологій розглядалися у працях вітчизняних і зарубіжних вчених (В.П. Беспалько, Т.А. Львіна, І.Я. Лернер, О.М. Пехота, Н.Ф. Тализіна та інші).

Останнім часом у педагогіці спостерігається активізація наукових пошуків і розробок педагогічних технологій (І.М. Богданова, І.А. Зязюн, І.В. Лозова, І.Ф. Прокопенко, В.І. Євдокимов).

Прокопенко І.Ф., Євдокимов В.І. тлумачать педагогічну технологію як "вивчення, розробку та системне використання принципів організації навчального процесу, спираючись на останні досягнення науки та техніки. педагогічна технологія виступає тут як педагогічна система, в якій використання засобів навчання підвищує ефективність навчального процесу" [6, с.6].

Основною рисою педагогічної технології є її алгоритмізація, що включає можливість відтворення всіх компонентів, керованість процесом, зворотний зв'язок, прискорення процесу навчання.

Таким чином, будь – яка педагогічна технологія повинна відповідати основним критеріям технологічності: системності (наявність логіки процесу, взаємозв'язку частин, цілісність), керованості (можливість діагностики досягнення цілей, планування процесу навчання), ефективності (технологія повинна вибиратись відповідно до результатів і оптимальних затрат, гарантувати досягнення певного стандарту навчання), відтворюваності (можливості застосування в інших однотипних навчальних закладах іншими суб'єктами) [5, с.23].

Виклад основного матеріалу дослідження. Методологічною основою технології формування культури педагогічного спілкування є ідея про постійні зміни і розвиток особистості, яка здатна набувати нові особистісні й індивідуальні якості, що обумовлюють можливість професійного розвитку. В основу технології нами покладено системний, рефлексивний, індивідуальний, комунікативний підхід, що забезпечує ефективне формування культури педагогічного спілкування майбутнього вчителя.

Педагогічну технологію формування культури педагогічного спілкування ми будемо розглядати як особливу організацію навчального процесу. Навчальний процес нами буде розглядатися як навчальний період, що

складається з низки навчальних діалогічних ситуацій, які відрізняються одна від одної формами (Ф), способами (С), методами (М), прийомами (П).

Навчальна діалогічна ситуація – розглядається як частина навчального періоду зі своїм індивідуальним набором компонентів (С+М+П=Ф). Тривалість навчальних діалогічних ситуацій та їх число у навчальному періоді може бути різним. Послідовна зміна навчальних діалогічних ситуацій буде складати внутрішню структуру навчального періода. У цьому контексті визначення технології буде таким: під технологією навчання, ми будемо розуміти послідовність навчальних діалогічних ситуацій, необхідну для гарантованого досягнення навчальних цілей.

До структури технології формування культури педагогічного спілкування ми включаємо:

- технологічний процес (принципи, методи, засоби, прийоми навчання, умови розвитку мотиваційної, пізнавальної сфери);
- зміст навчання у вищому педагогічному закладі;
- діагностичні методи (анкетування, тестування, пряме й опосередковане спостереження).

Метою застосування технології є формування професіоналізму майбутнього вчителя в умовах реального педагогічного процесу, компонентом якого є культура педагогічного спілкування. Зміст практичної підготовки реалізується через побудову навчальних діалогічних ситуацій, що є основним фактором формування культури педагогічного спілкування.

На нашу думку, процес формування культури педагогічного спілкування засобами діалогічних навчальних ситуацій включає в себе:

1. Усвідомлення студентами своєї ролі при побудові навчальних діалогічних ситуацій, розвиток умінь будувати спілкування з учнями у навчальній діалогічній ситуації.
2. Розуміння студентами необхідності побудови навчальних діалогічних ситуацій як цілісного творчого процесу у формі ділової гри.
3. Розвиток у студентів умінь спостерігати й аналізувати побудову навчальних діалогічних ситуацій своїх однокурсників.
4. Здійснення самоаналізу проведених навчальних діалогічних ситуацій.

Отже, застосування технології формування культури педагогічного спілкування повинно відбуватися з урахуванням індивідуально-психологічних особливостей студентів. Комплексне і поетапне застосування навчальних діалогічних ситуацій повинне забезпечити позитивну атмосферу на заняттях, стійку мотивацію, сприяти виробленню вмінь організувати діалог, імпровізувати, поглибити знання з досліджуваної теми.

Сформованість культури педагогічного спілкування включає в себе і сформованість її компонентів:

- мотиваційний (стійкий інтерес до спілкування як засобу впливу);
- теоретичний (знання про сутність спілкування);

- практичний (комунікативні вміння студентів, що дозволяють грамотно будувати діалог відповідно певної ситуації);
- рефлексивний (самоаналіз, самооцінка власної педагогічної діяльності й самого себе як субєкта взаємодії).

Ми виокремили в культурі педагогічного спілкування, як складному особистісному утворенні, три рівні сформованості культури педагогічного спілкування: низький, середній і високий. Виокремлення рівнів проводилося за ступенем вираженості ознак – критеріїв, які характеризують зміст рівнів культури педагогічного спілкування. Під час дослідження нами були виокремлені такі ознаки-критерії:

- позитивна мотивація щодо педагогічного спілкування (інтерес до спілкування як засобу впливу; ставлення до предмета як до практичної реалізації здобутих знань і вмінь);
- знання про закони і закономірності педагогічного спілкування та його роль у професійній діяльності (усвідомлення необхідності теоретичних знань та практичних умінь, мовна компетентність майбутнього вчителя);
- комунікативні вміння студентів (перцепція, інтеракція, емпатія, вербальна поведінка).

Висновки. Застосування технології формування культури педагогічного спілкування повинно відбуватися з урахуванням індивідуально-психологічних особливостей студентів, що забезпечить позитивну атмосферу на заняттях, стійку мотивацію, обумовить вироблення вмінь організовувати діалог, імпровізувати, поглибити знання з теми.

Список використаних джерел

1. Державна національна програма „Освіта” („Україна ХХІ століття”). – К. : Райдуга, 1994. – 61с.
2. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті (проект) // Освіта. – 2001р. – 11-18 липня. – С.2-6.
3. Освітні технології : навч.-метод. посіб. / О.М. Пехота, А.З. Кіктенко, О.М. Любарська та ін. ; за заг. ред. О.М. Пехоти. – К. : А.С.К., 2002. – 255с.
4. Остапенко А.А. Дидактические средства: попытка классификации / А.А. Остапенко // Педагогические технологии. – 2005. – №1. – С.12–21.
5. Пометун О.І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посібн. / О.І. Пометун, Л.В. Пироженко ; за ред. О.І. Пометун. – К. : Видавництво А.С.К., 2004. – 192 с.
6. Прокопенко І.Ф. Педагогічна технологія / І.Ф. Прокопенко, В.І. Євдокимов. – Харків: Основа, 1995. – 105с.
7. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи : підруч. для студ. пед. факультетів / Олександра Яківна Савченко. – К. : Генеза, 2002. – 368с.
8. Чернилевский Д.В. Дидактические технологии в высшей школе: Учеб. Пособие для вузов / Дмитрий Владимирович Чернилевский. – М. : ЮНИТИ – ДАНА, 2002. – 437с.

Стаття надійшла до редакції 06.06.2010р.